

Bengt Winblad *– Spindeln i Alzheimer*

forskningens **nät**

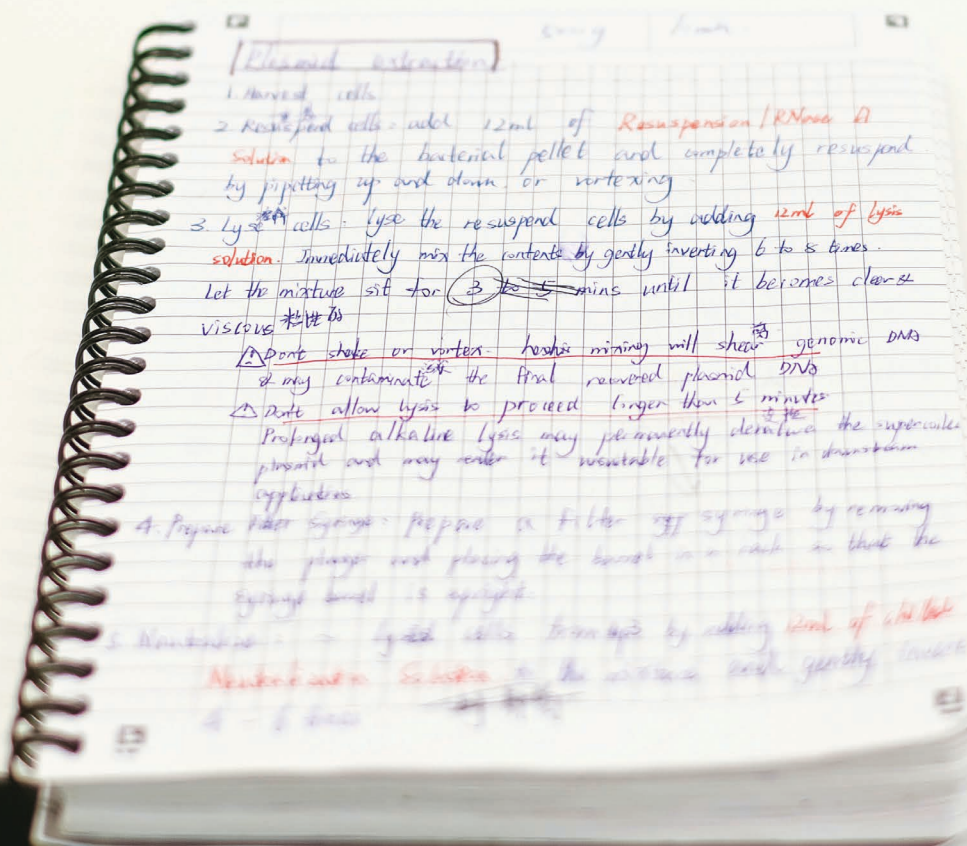
I slutet av augusti tillkännagavs att Bengt Winblad får "2019 European Grand Prix for Research" av La Fondation pour la Recherche sur Alzheimer. Han benämner priset som en av karriärens höjdpunkter – och det är en mycket innehållsrik karriär han har att plocka från. Intensivt fokus på forskning och klinik sedan början av 1970-talet, har gjort honom internationellt erkänd.

Yrkesvalet beskriver Bengt som en slump. Livet bestod mest av fotboll och ishockey, när det var dags att välja inriktning på de högre studierna.

– Jag visste inte vad jag skulle bli och umgicks med tre vänner som alla sa att de tänkte studera till läkare. Så då gjorde jag det också, förklarar Bengt Winblad.

Den första delen av utbildningen gick han i Wien, därefter tog han sin läkarexamen i Umeå 1971. Raskt vidare till doktorandstudier där valet av område skedde efter noga övervägande.

– Det var ett strategiskt beslut utifrån vilket område som hade tunga kliniska behov. Valet föll på geriatriken även om

Stora kliniska behov gjorde att forskning inom demens blev Bengts val.

"Även om Bengt menar att slumpen många gånger avgjort, är det också tack vare förmågan att agera strategiskt som han lyckats sätta geriatriken i fokus."

jag kunde se behov inom andra områden som stroke.

Sedan 1981 är han professor i geriatrik. Även om Bengt menar att slumpen många gånger avgjort, är det också tack vare förmågan att agera strategiskt som han lyckats sätta geriatriken i fokus.

– Om sjukhusledningen ville ha ett möte hörde jag alltid efter hur många de skulle vara. Sedan såg jag till att ta med mig en fler från min klinik. Det fick till resultat att "Oj, vad många de är där på geriatriken". Så småningom ledde jag åtta avdelningar på Huddinge sjukhus

från att ha startat med en avdelning 10 år tidigare.

Hälsoekonomin har alltid funnits med som underlag till Bengts vägval för klinikerna. Tillsammans med kollegor som är duktiga på att göra dessa beräkningar, tog han fram siffror för att övertyga ledningen att följa hans idéer.

Det strategiska tänkandet har också bidragit till läkemedelsutveckling inom Alzheimers sjukdom och inte minst att starta upp och leda många samarbeten. Samarbeten som inte bara satt geriatriken på kartan, i Sverige och internationellt. De har också fört forskningen på området längre fram än vad den varit annars.

– European Alzheimer Disease Consortium var jag med om att initiera och

har lett konsortiet i 19 år. Det har varit oerhört värdefullt för forskningen på området i Europa. Hittills har vi haft möten i 38 olika städer. Hoppas att det lever kvar nu när jag lämnar ledarpositionen.

Dessutom har han varit med och startat vad som i dag är världens största kongress inom Alzheimer, AAIC (Alzheimer's Association International Conferences).

JAKTEN PÅ EFFEKTIVA LÄKEMEDEL GÅR VIDARE

Det talas om en kommande epidemi inom Alzheimers sjukdom och antalet personer som insjuknar stiger för varje år. Bengt har i allra högsta grad varit med och drivit på läkemedelsutveck-

Cirka 200 doktorander har Bengt Winblad handlett.

Nya läkemedel mot Alzheimers sjukdom är en av Bengts drivkrafter.

”Sedan flytten till BioClinicums lokaler i Solna, har han släppt annan forskning till förmån för grundforskningen.”

lingen. Han minns när han började inom geriatriken att det inte fanns mycket i läkemedelsväg att erbjuda patienterna. Utvecklingen gick därefter framåt och han var med och tog fram den första generationens läkemedel mot Alzheimer, bland andra Memantine.

Men fler alternativ behövs och det är här Bengt lägger sitt forskningsfokus i dag. Han håller ett högt tempo i sitt laboratorium som i dag finns i helt nya lokaler på Karolinska Universitetssjukhusets område i Solna. Bengt har haft

"Nätverkande är alltså nyckeln igen, detta Bengt så framgångsrikt ägnat sig åt, för att hjälpa kunskapen inom området ta kliv framåt."

sin bas i Stockholm sedan 1987, då representeranter för Stockholms läns landsting och Karolinska Institutet ringde och ville värva honom från Umeå.

– Jag var lite chockad när jag kom till Huddinge. Det var ju bara ett sjukhus medan miljön i Umeå såg helt annorlunda ut rent akademiskt. Umeå var också en stad som underlättade familjelivet, då det var nära till allt.

Chocken lade sig så småningom och Bengt såg under sina 30 år i Huddinge till att geriatriken fick ökad uppmärksamhet. Han ledde där den största forskningskliniken i landet. Längre var han engagerad i grundforskning, epidemiologi, klinisk forskning samt vårdforskning. Sedan flytten till BioClinicums lokaler i Solna, har han släppt annan forskning till förmån för grundforskningen. Drömmen att ta fram ett nytt läkemedel mot Alzheimer hägrar.

– Vi behöver fler läkemedel. Samhället kommer inte att klara den ekonomiska bördan från det förutspådda antalet alzheimersjuka.

Forskningen är fokuserad på att vända den förlust av synapser som sker i Alzheimers sjukdom. Synapserna har stora mängder mitokondrier, kritiska för att skapa energi till cellens aktivitet. Om mitokondrierna inte överlever, betyder det slutet för nervcellen. Det är också för detta projekt forskargruppen har fått sitt anslag från Vetenskapsrådet. Gruppen är noga med att det ska vara en enkel administration av det kommande läkemedlet, kravet är att det ska tas peroralt. En utmaning eftersom molekylen ska passera både blodhjärnbarriären och in i nervcellen för att ha effekt.

– Vårt target är heat shock-proteiner tillsammans med sina co-chaperoner. Vi har kristalliserat fickan där vi vill binda läkemedelskandidater och nu går vi vidare tillsammans med ett par andra forskargrupper för att nå ända fram.

I Riga syntetiseras läkemedelskandidaterna, ett laboratorium i Göttingen hjälper till med NMR (nuclear magnetic resonance) av proteinet som är målet för det tänkta läkemedlet och i Madrid jobbar en tredje grupp för att ta reda på vilka isoformer av tauproteinet som påverkar mitokondrien negativt.

Nätverkande är alltså nyckeln igen, detta Bengt så framgångsrikt ägnat sig åt, för att hjälpa kunskapen inom området ta kliv framåt. Denna förmåga har säkerligen varit avgörande när rollerna som ledare för Swedish Brain Power tillföll Bengt Winblads forskningskonsortium. Detta projekt, finansierat av bland annat Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, delade ut 20 miljoner kronor under 10 år. Syftet var att stötta grupper inom forskningsområdet och svenska samarbeten. Projektet är ett av de som Bengt är mest stolt över och har bland annat lett till att i stort sett samtliga internationella läkemedelsstudier i fas I och fas II förlagts till Sverige.

FOTBOLLEN INSPIRERAR ROLLEN

SOM CHEF

Bengt är mycket fotbollsintresserad och har själv spelat, både hans pappa och bror spelade på hög nivå. Uppvuxen i Abrahamsberg i Stockholm är det Brommapojkarna som ligger honom varmast om hjärtat och han går gärna och ser lagets matcher. Kunskaperna inom fotboll har han också användning för som chef, han beskriver sig som en coach till sin forskargrupp.

– Jag är en snäll coach, stöttande. I min verktygslåda finns både morot och piska beroende på vad som behövs.

En av hans stora drivkrafter är doktoranderna; det har hunnit bli ungefär 200 stycken genom åren.

– Det är mycket givande att se doktorander inom alla olika forskningsområden växa upp. Sedan gillar jag fest och att det ska finnas anledningar att fira, ler Bengt.

Han vet förstås ett och annat om vad som krävs för att lyckas inom det akademiska.

– Det har mindre med begåvning att göra än man kan tro. De mest begåvade tröttnar efter ett tag och försvinner. Nej, förutom begåvning är det uthållighet som krävs inom forskningen. Jag har blivit mycket noggrannare i mitt urval av medarbetare med åren.

Dessutom uppmanar han andra svenskar att ta för sig, något han själv tycker att han har haft lätt för.

– Svenskarna sitter relativt tysta på kongresser trots att de ofta är de som vet mest och som har mest data bakom sina påståenden. Vi borde synas och höras mer!

INTRESSERAD KLINIKER

Den långa kliniska erfarenheten har lärt honom vad som är det viktigaste för den enskilda patienten.

– Patienten och anhöriga har behov av att känna trygghet och kontinuitet i vården. Träffa samma läkare. De behöver känna att deras minnesproblem tas på allvar och att de får en ordentlig utredning. En tidig diagnos kan hjälpa till att lindra oron och tydliggöra förloppet. Då kan vi också ge råd till familjen och förklara patientens beteende.

Han anser att läkare bör vara intresserade av de äldre och följa upp dem genom hela vårdkedjan.

– Inom neurologin finns mycket kompetens att diagnostisera skador på hjärnan, kanske bör man ibland fråga sig om det kan vara något annat som ligger bakom symtomen? Intresset för patienten är det viktigaste.

ÖVERLEVER INTE UTAN FIGHT

Medgångarna har under karriären klart övervägt motgångarna. De senare vänder han snarare till något positivt, som en lärdom.

– Man kan inte alltid vinna, menar han.

Trots det gör han mycket för att inte förlora och vinnarskallen är stark. Otaliga nätter har han använt för att stängas med andra forskare som kämpar om samma anslagspengar.

– Det händer inte lika ofta längre men i natt var jag vaken över en ”fight”. Det är möjligt att vissa tror sig se chansen att flytta fram sina positioner nu när jag är äldre. Min fru sa till mig att ”Du behöver fighterna, utan dem överlever du inte”. Hon är mycket klok, min fru.

FAKTA: BENGT WINBLAD

Professor i geriatrik vid institutionen för neurobiologi, vårdvetenskap och samhälle vid Karolinska Institutet.

Prisad svensk forskare och kliniker inom alzheimerområdet. Senast i augusti fick han Grand Prix av La Fondation pour la Recherche sur Alzheimer.

Disputerade 1975 vid Umeå universitet och fick där titeln professor i geriatrik 1981. Verksam vid Karolinska Institutet sedan över 30 år.

Forskningen har varit inom grundforskning, epidemiologi, klinisk forskning och vårdforskning. Är i dag fokuserad på grundforskning och läkemedelsutveckling inom Alzheimers sjukdom.

KATARINA FORNANDER, frilansjournalist
Foto: SÖREN ANDERSSON